

**แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์
โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว**
**The Guidelines of Buddhist Participation in the Conseruation of
Buddhist Archaeological Sites in Sa Kaeo Province**

พระครูวิสาละปัญญาวีรวัฒน์, พระมหาสุพร รกขิตธมโม, เบญจมาศ สุวรรณวงศ์
Phrakhrvisalpunyaphirat, Phamaha Suporn Rakkhitadhammo,
Benjamas Suwannawong
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus
E-mail: VISALPUNYAPIRAT@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว และ 3) เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัย 4 อำเภอ คือ (1) อำเภอดงหลวง (2) อำเภอวัฒนานคร (3) อำเภอโคกสูง และ (4) อำเภอศรีณรงค์ โดยมีการศึกษาเชิงเอกสาร สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม มีกลุ่มเป้าหมาย 30 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธ มีดังนี้ 1) สภาพปัญหาด้านบุคคล การตัดสินใจ ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขาดความศรัทธา การดำเนินกิจกรรมขาดการต่อเนื่อง 2) สภาพปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์ ปัจเจกบุคคล ยึดความคิดเห็นตนเองเป็นสำคัญ ไม่มีศรัทธา 3) สภาพปัญหาด้านชุมชน ไม่มีความสามัคคี ขาดการเชื่อมโยงผู้นำชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) สภาพปัญหาด้านสังคม การไม่มีส่วนร่วม ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และไม่มีการศึกษาเรียนรู้

2. การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว มีดังนี้ 1) ระดับปัจเจกบุคคล การมีส่วนร่วมคิดการแสดงออกทางความคิดเห็นการมีส่วนร่วมทำ ชาวบ้านมาร่วมงาน การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการบูรณะ 2) ระดับกลุ่มบุคคล ด้านร่วมคิดเป็นการการเข้าร่วมอภิปรายในการลงมือร่วมกัน การมีส่วนร่วมปฏิบัติมีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน 3) ร่วมระดับชุมชน การมีส่วนร่วมคิดเป็นการเปิด

ได้รับบทความ: 8 ตุลาคม 2565; แก้ไขบทความ: 17 ตุลาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 2 ธันวาคม 2565

Received: October 8, 2022; Revised: October 17, 2022; Accepted: December 2, 2022

โอกาสให้ทุกภาคส่วนมาร่วมกัน การช่วยเหลือเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และ 4) ระดับสังคม การมีส่วนร่วมคิด มีข้อมูล ความรู้ และความคิดเห็นที่เป็นความจริง

3. แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธ ในจังหวัดสระแก้ว มี 4 แนวทาง คือ 1) ด้านบุคคล การอบรมความรู้เพื่อให้ปัจเจกบุคคล เข้าใจ และมีความสามารถนำไปถ่ายทอดได้ การสร้างจิตสำนึก และการสร้างความศรัทธา 2) ด้านกลุ่มบุคคล การมีกลุ่มเรียนรู้ สามารถมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน การถ่ายทอดความรู้ และการรักษาฟื้นฟู 3) ด้านชุมชน การเข้าร่วมประชุมอภิปราย การสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นการระดมความรู้ และการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม และ 4) ด้านสังคม การสร้าง ภาวศรัทธา การทำความตกลงเครือข่าย การทำประโยชน์ร่วมกัน สร้างความสามัคคี และการพัฒนาเครือข่าย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, โบราณสถาน

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study the participation of Buddhists in the conservation of Buddhist archaeological sites; 2) to study the participation of Buddhists in the conservation of Buddhist archaeological sites in Sa Kaeo Province; and 3) to propose guidelines for Buddhist participation. in the conservation of Buddhist archaeological sites in Sa Kaeo Province the researcher has defined research areas in 4 districts, namely (1) Ta Phraya District, (2) Watthana Nakhon District, (3) Khok Sung District, and (4) Aranyaprathet District. This includes documentary studies, interviews, group discussions. It has a total population of 30 people/person.

The research result found that:

1. The condition of problems concerning participation of Buddhists in the preservation of Buddhist archaeological sites. Found that, 1) Personal problems, decision making, not participating in various activities, lack of faith Lack of improvement or coordination in activities. 2) Problems in human resources, individual, self-centered, lack of faith. 3) Problems in community, unity, lack of unity. lack of connection between community leaders and relevant agencies; and 4) social problems. non-participation did not participate in the activity no education.

2. The participation of Buddhists in the preservation of Buddhist archaeological sites in Sa Kaeo Province. Found that, 1) Individual level participation, thinking, expressing opinions participation do villagers attending the event Participation in restoration practices and participation in decision making Attending meetings 2) Group level on the collective side, the idea is to participate in the discussion of joint action. participatory practice participate in common practice and participation in decision making. 3) Participate at the community level. Participation is an opportunity for all sectors to come together. Participation helps to provide information. Participation in practice gives people the opportunity to participate in their work. and participation in decision making, and 4) social level, participation in thinking, having information, knowledge, and opinions that are true. Participation in action to provide support for resources, services and participation in decision-making is to develop a strategic plan for the conservation of archaeological sites.

3. There are four approaches for Buddhist participation in the conservation of Buddhist archaeological sites in Sa Kaeo Province. There are four approaches: 1) Personnel, knowledge training for individuals to understand and have the ability to transmit consciousness building and participation in building faith Individuals have faith and love to participate. 2) Group aspects. having a learning group can have mutual understanding knowledge transfer rehabilitation treatment and unity this is to enhance participation in the preservation of ancient monuments. building new knowledge is a knowledge gathering creating a culture of participation and building readiness in the community; and 4) social aspect, creating network partners. mutual cooperation network agreement mutual benefit unity and network development participation of members in the network and can create prosperity in society.

Keywords: Participation, Conservation, Archaeological Site

1. บทนำ

โบราณสถานในสมัยก่อนนั้นได้สร้างขึ้นอันเกิดจากความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนสมัยก่อน เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นธรรมเนียมและการปฏิบัติตามความเข้าใจของความรักศรัทธา ความเชื่อเป็นพื้นฐานการกระทำทั้งในทางที่เป็นไปทั้งในทางที่เป็นกุศลและอกุศล และความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอด

ทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในแต่ละสังคม (สุวรรณ สุวรรณวโธ, 2546: 1) ทำให้สังคมที่ต่างกันมีความเชื่อไม่เหมือนกัน แต่ในลักษณะเดียวกันนั้น ความเชื่อที่นับถือย่อมมีการวิวัฒนาการมาจากธรรมชาติ ศาสนา ความคิดของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ที่ส่งผลให้มนุษย์นั้นเชื่อถือตามและปฏิบัติตามด้วยความเคารพกันมารุ่นต่อรุ่น พระพุทธศาสนามีความเคารพหรือความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสิ่งก่อสร้างคือ สิ่งที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น เจดีย์ วัด อาราม พระพุทธรูป หรือรูปเปรียญของพระพุทธเจ้า (ราชบัณฑิต, 2542: 795) เป็นต้น จะเห็นได้ว่าความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้น ยังมีความเชื่อและเคารพต่อสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนา เพราะเป็นสิ่งที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจ การอนุรักษ์โบราณสถานในเขตเมืองประวัติศาสตร์โบราณสถานที่ปรากฏในจังหวัดสระแก้ว ซึ่งอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ปรากฏให้เห็นซากปรักหักพังอยู่มากมาย อันเนื่องมาจากสาเหตุการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ การก่อสร้างบ้านเรือนรุกล้ำเขตโบราณสถาน การบุกรุก การลักขโมยชุดของเก่ายังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเขตชุมชนบางชุมชนยังเกิดความขัดแย้งกันอยู่ ด้านผลประโยชน์ “ความขัดแย้งในบางชุมชนของพุทธศาสนิกชนยังเกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากขาดความสามัคคีในชุมชน ระดับผู้นำ หรือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ การขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน ส่งผลถึงกิจกรรมภาครัฐที่จะร่วมด้วยช่วยกันในการอนุรักษ์โบราณสถานของจังหวัดสระแก้ว อันเกิดจากความขัดแย้ง” ศักดิ์ชัย ศรีเพียร (การสัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2565) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การให้เช่าโบราณสถานเพื่อกิจการต่าง ๆ รวมทั้งความเสื่อมสลายไปตามเวลา ด้วยเล็งเห็นปัญหาและความสำคัญของการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าวมา การอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในเขตจังหวัดสระแก้ว มาใช้ในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในเขตจังหวัดสระแก้วเพื่อให้โบราณสถานอันเป็นมรดกของชุมชนและของประเทศชาติอยู่คู่กับเมืองเก่าตลอดไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว เพื่อให้เกิดความความรู้เกี่ยวกับอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของจังหวัดสระแก้วสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3.2 กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษาไว้ในเขตจังหวัด นครราชสีมา 4 อำเภอได้แก่ อำเภอตาพระยา อำเภอโคกสูง อำเภอวัฒนานคร และอำเภอ อรัญประเทศ โดยมีกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 30 รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์สำหรับกลุ่ม ประชากร เพื่อรวบรวมข้อมูลของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ 2) แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะใช้แบบ สนทนากลุ่มเกี่ยวกับกลุ่มประชากร โดยการสัมภาษณ์ สอบถามสภาพปัญหาการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์โบราณสถาน

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการเก็บรวบรวมขึ้นมาจาก หนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนา จากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ การสัมภาษณ์และ สนทนากลุ่ม 2) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร ตำรา บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้การ สัมภาษณ์ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์ แบบเป็นทางการ ดำเนินการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) วิเคราะห์กระบวนการ การบูรณาการเกี่ยวกับแนว ทางการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์โบราณสถาน 2) สรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษา ในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญของวัตถุประสงค์ 3) การนำเสนอการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์โบราณสถาน 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย การนำเสนอข้อมูล โดยการวิเคราะห์และ สังเคราะห์ข้อมูลที่เรียบร้อยแล้ว นำมาพรรณนาเสนอเพื่อเผยแพร่ให้กับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ในพื้นที่ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์ โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว” สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

4.1 สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์ โบราณสถานในจังหวัดสระแก้ว พบว่า 1) สภาพปัญหาด้านบุคคล พุทธศาสนิกชนยังไม่ให้ ความร่วมมือ ขาดศรัทธา ไม่มีการแสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และยังมีการลักลอบ

ลักษณะ บุกกรุก ทำลาย หรือยังไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แสดงถึงการขาดความศรัทธาของบุคคลในชุมชนที่จะเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของจังหวัดสระแก้ว 2) สภาพปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์ ขาดความซื่อสัตย์ ผิดศีลธรรม ความละเอียดใจ ความเกรงกลัวต่อบาป ไม่มีแล้ว ผิดชอบชั่วดี ไม่ยึดติดในใจ ขาดความคิดที่อิงความดีงาม ขาดคุณธรรมประจำใจ เกิดความประมาทในชีวิต ผิดศีลธรรม ย่อมเกิดความทุกข์ยาก สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง ส่งผลถึงความครัวแตกแยกทั้งครอบครัวและชุมชนส่งผลถึงขาดความสามัคคี 3) สภาพปัญหาด้านชุมชน ยังขาดระเบียบวินัย ไม่มีความสามัคคี ไม่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ เพราะกิจกรรมในชุมชนหากไม่มีคนมาช่วยแล้งงานก็ไม่สำเร็จ ไม่สามารถมีความเข้าใจของการมีส่วนร่วม โดยไม่เห็นความสำคัญ ขาดความสามัคคีและเสียสละด้านชุมชน ทำให้ไม่มีส่วนร่วมและไม่มีความรู้ด้านการซ่อมแซมและไม่ทราบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมาปรับปรุงเมื่อใด โดยไม่มีการประสานงานของชุมชน 4) สภาพปัญหาด้านสังคม ไม่มีส่วนร่วม ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม มีความคิดเห็นที่แตกต่าง สังคมไม่สนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานก็จะขาดทั้งความรู้ ขาดความเข้าใจ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะด้าน เมื่อสังคมนั้น ๆ มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรม และมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านอนุรักษ์โบราณสถานก็สามารถช่วยให้ในเรื่องของการจัดเก็บข้อมูล ให้เป็นระบบ และยังเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีความรักสมัครสมาน ช่วยเหลือเกื้อกูลตามวิถีชีวิตในสังคม

4.2 การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว พบว่า 1) การมีส่วนร่วมระดับปัจเจกบุคคล การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และการมีส่วนร่วมนำไปปฏิบัติจริง การทำงานร่วมกันได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่มาช่วยงาน เพราะบางงานก็ต้องใช้แรงงานมาก และก็ได้ได้รับความร่วมมือด้วยดีทั้งผู้นำชุมชน หรือแม้แต่ชุมชนข้างเคียงก็มามีส่วนร่วมในการการทำงานร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมระดับกลุ่มบุคคล เป็นการร่วมคิดริเริ่มในสิ่งใหม่ การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มบุคคล และร่วมทำสิ่งที่ต้องการร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติกิจกรรม การตัดสินใจ การที่องค์กรจะยั่งยืนเมื่อตัดสินใจอย่างไรแล้ว จะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้ จึงต้องรับทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขให้รอบด้าน ตรงนี้ต้องระมัดระวังเพราะอาจทำให้งานที่จะดำเนินนั้นล่าช้า และเกิดการผิดพลาดขึ้นได้ แต่ที่ผ่านมามีได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มีปัญหาไรติดขัด กลุ่มบุคคลให้ความร่วมมือและประสานงานช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง 3) การมีส่วนร่วมระดับชุมชน การมีส่วนร่วมระดับชุมชนเป็นการพัฒนาที่ยึดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมทำการช่วยเหลือเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้กระจายไปสู่ประชาชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ ชุมชนก็ได้มีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ความรู้ หรือข่าวสารที่จะเกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับการ

อนุรักษ์โบราณสถาน ทั้งนี้ได้ประชาชน และชาวบ้านได้ให้ความสะดวก และรับฟังเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะเกิดขึ้น และ 4) การมีส่วนร่วมระดับสังคม การมีส่วนร่วมระดับสังคม เป็นการแสดงออกถึงภาพรวมทั้งจังหวัดสระแก้ว ทั้งนี้เพื่อการดำเนินการช่วยเหลือและสมัครสมานสามัคคี โดยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการเป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริการ และการประสานงานขอความช่วยเหลือปฏิบัติการ ได้ดำเนินการจัดทำแผนการดำเนินงานกรมศิลปากร องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การส่งเสริมบทบาทผู้นำให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการ กิจกรรม ส่งเสริมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

4.3 แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว

1. แนวทางการมีส่วนร่วมด้านปัจเจกบุคคล การอบรมความรู้ การสร้างจิตสำนึก การสร้างอาสาสมัคร บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบด้านจิตอาสาของอาสาสมัคร ต้องการเป็นผู้แทนเสนอความต้องการ ในการเรียนรู้ของประชาชน โดยประสานงานกับครู ประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประชาสัมพันธ์ สื่อสาร เผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึง การเรียนรู้ของประชาชน ในขณะเดียวกันก็ร่วมส่งเสริม สนับสนุน และร่วมจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโดยอิงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในการติดตามผล และดูแลการจัดกิจกรรมศึกษาในชุมชน ตลอดจนส่งเสริม สนับสนุน การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการศึกษาเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนด้วย และการสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่บุคคล สระแก้ว โดยการเข้าร่วมอบรมความรู้ หรือแม้แต่การช่วยสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ ชุมชน หรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แสดงถึงความเชื่อ ความรักความศรัทธาที่จะนำความรู้ไปสู่การพัฒนาหรือปฏิบัติร่วมกันอย่างถูกต้องหรือถูก กระบวนการ และวิธีการ

2. แนวทางการมีส่วนร่วมด้านกลุ่มบุคคล แนวทางการมีส่วนร่วมกลุ่มบุคคล ถือเป็นหน้าที่ของกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพราะเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นรูปแบบการปรับปรุงตามแผนงานที่ได้กำหนดเอาไว้จะต้องเป็นหน้าที่ของผู้รู้หรือเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการมีกลุ่มเรียนรู้ การจัดอบรมอาสาสมัครโดยอาจคัดเลือกจากกลุ่มทางเฟสบุค ซึ่งมีจิตสาธารณะเป็นทุน เข้ามาร่วมกันดูแลมรดกโลกทางวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน มีการเสนอแนวทางให้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้ยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยเห็นวาทกรรมศิลปากร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน หรือพุทธศาสนิกชน และสถานศึกษาทุกระดับชั้น ควรบูรณาการการทำงานแผนงานร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้ การรักษาฟื้นฟู และการมีหลักความสามัคคี

3. แนวทางการมีส่วนร่วมด้านชุมชน ต้องมีการประชุมอภิปราย การสร้างองค์ความรู้ใหม่ การเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี และการใช้กลไกการสื่อสารและการยอมรับเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่สมาชิกที่เผยแพร่ความรู้ และสมาชิกที่นำความรู้ไปใช้ เพื่อสร้างความสามารถในการช่วยสังคมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานของจังหวัดสระแก้ว โดยศึกษาจากแนวปฏิบัติที่ดีขององค์กรอื่นหรือส่วนงานอื่นเพื่อนำมาพัฒนาประสิทธิภาพงานของชุมชน การสร้างวัฒนธรรมมีส่วนร่วม และการสร้างความพร้อมเพียงในชุมชน โดยยึดหลักสราณียธรรม 6 ประการ ชุมชนมีความสามารถในการพัฒนาด้านการทำงาน สร้างความรู้สึที่ดี หรือมีความรักในงานที่ทำ มีความกระฉับกระเฉง เอาใจใส่ตั้งใจทำงานไม่สะเพร่า ไม่หนีหรือเลี่ยงงานมีความรับผิดชอบ ทำตนให้มีประสิทธิภาพเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น มีความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ไม่ผิดศีลธรรม มีหลักสราณียธรรม และมีความพยายามช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ

4. แนวทางการมีส่วนร่วมด้านสังคม ต้องยึดหลักทางพระพุทธศาสนา โดยปฏิบัติตามหลักอปิธานิยธรรม ธรรมที่ส่งเสริมความเจริญให้เกิดขึ้น โดยมีการสร้างภาคีเครือข่าย การประสานงานเครือข่าย การทำความตกลงเครือข่าย สมาชิกเครือข่ายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในการอนุรักษ์ การที่เครือข่ายภาคประชาชนจะมีความรู้ความสามารถพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ได้จะต้องได้รับการส่งเสริมทั้งความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องถึงกระบวนการทั้งขั้นพื้นฐาน และขั้นสูง จึงจะสามารถแก้ปัญหาการอนุรักษ์โบราณสถานจังหวัดสระแก้วได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาเครือข่ายสู่ความเจริญในสังคม

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 โบราณสถานมีความสำคัญของประวัติศาสตร์บ้านเมืองมาในสมัยก่อน จนถึงปัจจุบัน ถือเป็นศิลปกรรมในการก่อสร้างประดิษฐ์ขึ้นมา แสดงถึงการมีคุณค่าทางจิตใจ และการดำเนินวิถีชีวิตของสังคมปัจจุบัน โดยมีอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์ตามความเป็นจริง โบราณสถานเกือบทั้งหมด มักจะมีรูปแบบที่เป็นงานสถาปัตยกรรมดั่งนั้นในสภาพการณ์เช่นนี้จึงต้องผ่านการออกแบบ และสร้างทาสขึ้นตามกระบวนการช่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงพื้นเพการกินอยู่หรือวัฒนธรรมของชุมชนในขณะนั้น ในขณะเดียวกันการสร้างทาสของช่างหรือวงการช่างก็ย่อมจะมีพัฒนาการไม่ว่าโดยประสบการณ์ในกลุ่มช่างเอง หรือได้รับอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งแสดงถึงศิลปกรรมอันเกิดจากความจรรโลงใจในยุคสมัย ความสำเร็จผลทั้งในการออกแบบและการสร้างสรรค์ ทั้งนี้การอนุรักษ์ยังผลส่งถึงคุณค่าทางจิตใจ แนวคิด ประเพณี พิธีกรรม ที่พุทธศาสนิกชนได้เคยปฏิบัติกันมา และเชื่อมโยงถึงผลผลิตที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นให้เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นมรดกทางวัตถุ สอดคล้องกับ

“สำนักงานโบราณคดี กรมศิลปากร ได้แสดงให้เห็นถึง ความมุ่งหมายในการอนุรักษ์ โบราณสถานในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งคำว่า มรดกทางวัฒนธรรม เป็นทรัพย์สิน สัมบัติทางวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อนที่ตกทอดมาให้คนรุ่นหลัง แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้ว ความเชื่อ ค่านิยม และผลผลิตที่เกิดจากพฤติกรรมกรรมการประดิษฐ์คิดค้นคัดเลือก และปรับปรุง สร้างสรรค์ของบรรพบุรุษที่ยึดถือ เรียนรู้ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันซึ่งโดยทั่วไปแล้วอาจ จำแนกมรดกทางวัฒนธรรมออกไปเป็น 2 ลักษณะได้แก่ 1) มรดกวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาเป็นนามธรรมซึ่งแสดงออกให้เห็นผ่านทางด้านจริยธรรม ค่านิยม ปรัชญา แนวคิด ประเพณี และพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคม เป็นต้น และ 2) มรดก ทางวัตถุ ได้แก่ ผลผลิตที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นให้เห็นเป็นรูปประธรรม เช่นโบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นต้น” (สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร, 2550: 17)

5.2 การมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องมีหน่วยงานหรือกลุ่ม บุคคล กลุ่มชุมชน และสังคมที่จะต้องแสดงออกร่วมกัน เป็นการพัฒนาร่วมกันของชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยส่งผลถึงสภาพจิตใจ อารมณ์ต่าง ๆ ของการเข้าร่วม กิจกรรมและการเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบ ทางตรง หรือทางอ้อมก็ได้ และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้าง ขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้นการเข้าไป มีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิด ความพอใจในการทำงาน เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม มีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานได้ ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมจากความ เกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และประชาชนมี บทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติ และการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงาน เพื่อเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ และลักษณะการมีส่วนร่วมจากความสัมพันธ์ ทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยม ของประชาชน เป็นเครื่องชี้ขาดตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ และทัศนคติที่ได้กล่าวมา ข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ สอดคล้องกับ สมศักดิ์ คงเที่ยง ได้กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมจึงเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อ กิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่ อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงาน

สำเร็จได้ตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการบริหารงานเป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการในกิจการต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น ๆ บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ขององค์การ การที่บุคคลมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมนั้น ๆ และมีความผูกพันต่อองค์การในที่สุดจึงทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทำให้ความเกี่ยวข้องและการเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน” (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2543: 298)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อเนื่อง เพราะกิจกรรมที่ชุมชนได้จัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ในแต่ละอำเภอ และเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และยังสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้คงอยู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน หรือสังคมสืบไป

2. ควรปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ที่กำลังประสบปัญหาหันมาสนใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในชุมชนท้องถิ่น เพราะซึ่งทุกวันนี้ค่านิยมได้เปลี่ยนแปลงไป เยาวชนคนรุ่นใหม่ไปยึดติดกับค่านิยมแบบสมัยใหม่ ไม่หันมาสนใจการมีส่วนร่วมหรือการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อเป็นการต่อยอดในการศึกษาเรียนรู้สืบไป

3. ความมีการรับผิดชอบจากองค์กรต่าง ๆ ในอำเภอ ตำบล หน่วยงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัด ราชการอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดสระแก้วหรือการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยการช่วยเหลือประชาสัมพันธ์หรือกระจายข่าวสารข้อมูล เช่น สถานีวิทยุชุมชน ป้ายไว้นิล สื่อเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ข่าวสารข้อมูลของกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกรมศิลปากร เพื่อกระจายไปสู่ชุมชนต่อชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และส่งผลถึงวิถีการดำเนินชีวิตในส่วนของการปรับประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบัน เพื่อเท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประเด็นที่ว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว แบบเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่

2. ควรศึกษาประเด็นที่ว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในภาคตะวันออก เพื่อดำเนินการตามแนวคิดเดียวกัน

3. ควรศึกษาประเด็นที่ว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธในจังหวัดสระแก้ว ด้านประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิต. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: บารมี
พับลิเคชั่นส์.
- สุวรรณ สุวรรณวโซ. (2546). **พื้นฐานความเชื่อของสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. (2550). **แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์**.
กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2543). **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.